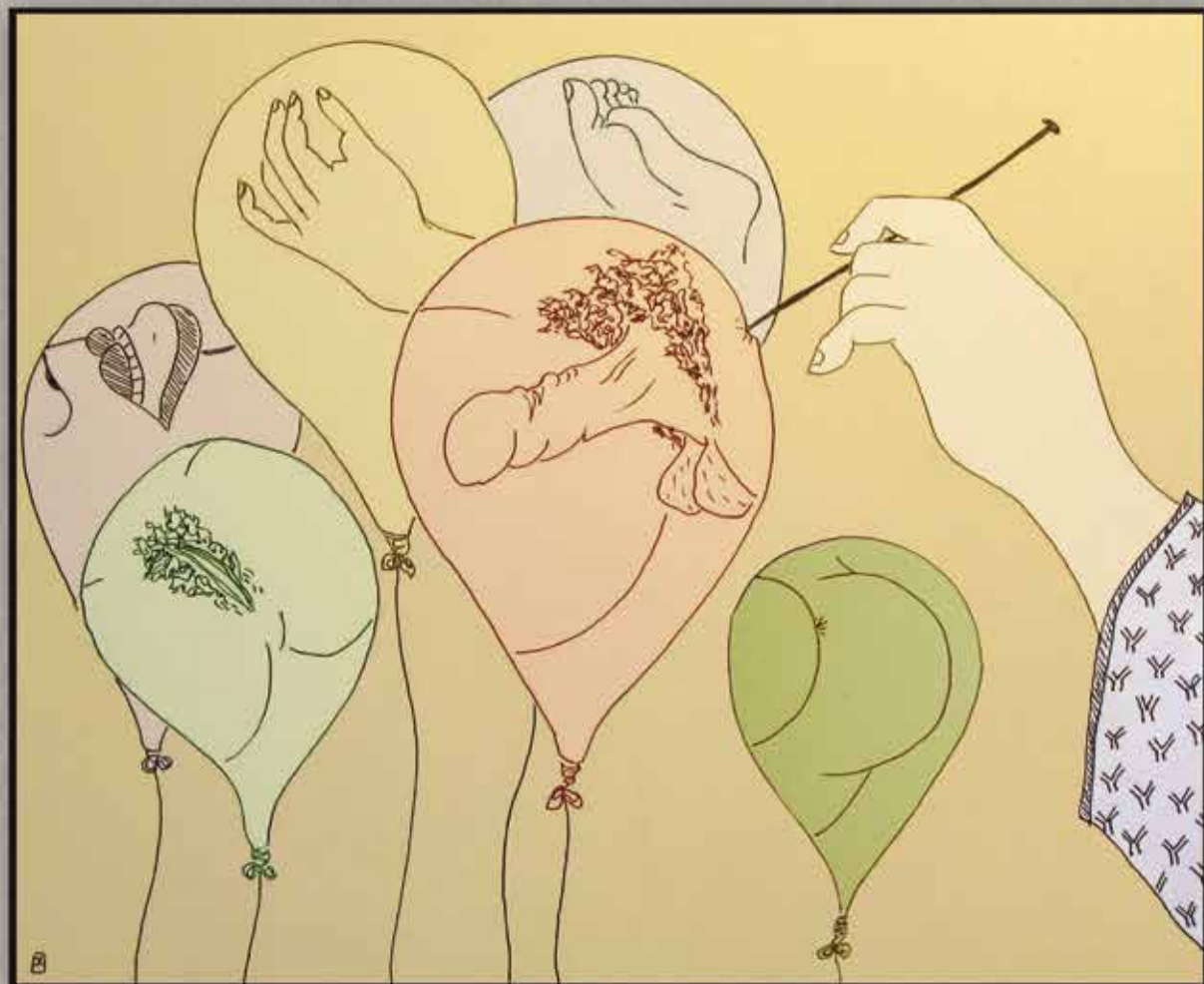

DEBATS

Una mirada feminista sobre l'educació sexual

A quina edat comencem les persones a viure la sexualitat?
Si ens parem a pensar, potser recordem que la nostra va començar amb jocs que ens van servir per descobrir el nostre cos, els altres cossos i el plaer.
En relació a la sexualitat cada persona va incorporant aprenentatges, vivències i experiències pròpies al llarg de tota la seva vida.
Així, fins a quin punt és important l'educació sexual?

La idea que cada persona visqui la seva sexualitat d'una manera particular no és incompatible amb el fet que la sexualitat de totes es troba molt influenciada pel context social que omple de normes i formes els nostres desigs. Des de la infantesa comencem a interioritzar les prescripcions socials relacionades amb la sexualitat: «no et masturbis en públic», «no ensenyis el teu cos», «no juguis a aquest joc». Volem saber i preguntem sobre sexualitat als familiars, que se'n surten per on poden, i un dia deixem de preguntar, perquè hem après que de certes coses no se'n parla. D'aquesta manera, l'educació sexual de moltes de nosaltres es va configurant sobretot de manera informal. El nostre imaginari omplirà els buits incorporant els estàndards socials del desig representat al cinema, a la publicitat, a la pornografia, i també a les converses del pati d'escola, de la sobretaula, dels espais d'oci, etc.

En la influència que el social té sobre les nostres sexualitats, el gènere juga un paper clau: delimita el camí pel qual hauria de transcórrer la nostra sexualitat. Si analitzem a grans trets els discursos normatius al voltant de la sexualitat, trobem una sèrie de mites i creences que avui en dia continuen configurant les vivències dels nois i les noies en l'àmbit sexual i afectiu, en un marc molt desigual.

Un d'aquests mites passa per la naturalització del desig masculí, que s'entén com una necessitat clara i indiscutible («els nois sempre van calents», «és natural que sempre en tinguin ganes»), com un impuls que moltes vegades es considera irrefrenable, incontrolable («els nois s'han de descarregar»). En contrapartida, la vulnerabilitat definirà —molt més que el plaer— la relació de la feminitat amb la sexualitat. Els discursos que reben les noies eduquen per posar límits a la sexualitat suposadament irrefrenable dels nois («vés amb compte, perquè ells només pensen en una cosa») i les prevenen constantment del perill de patir una agressió («no tornis sola a casa», «que ningú s'aprofiti de tu»).

D'altra banda, la doble negació «no sóc una dona» i «no sóc homosexual» té un pes determinant en l'articulació d'una masculinitat que incita a la misogínia i a l'homofòbia i que convida, en forma d'insults —«nena» i «marica»—, a mantenir a ratlla les desviacions del model. Mostrar seguretat, portar la iniciativa, ser pretensió, «piropejar» a les noies seran considerades mostres de masculinitat. Les mostres del desig femení considerades excessives seran penalitzades mitjançant estereotips —«guarra» i «escalfabraguetes»— i l'amor romàntic es presentarà com el salvavides («busca't un noi com cal»).

Podem parlar d'una vivència de la sexualitat igualitària en el marc d'aquests discursos? Quines implicacions tenen aquests missatges en la legitimació de les violències mas-

clistes? Des de l'àmbit educatiu, no hauríem d'apostar per una educació sexual que contrarestés el sexisme present en aquests imaginaris?

Aquests relats es tradueixen en la consolidació dels rols de gènere, en comportaments i actituds molt presents en les relacions afectives i sexuals de la gent jove. Malgrat que en el moment actual es parteix d'una suposada igualtat entre homes i dones, quan parlem amb adolescents i joves, i aprofundim en aspectes més concrets de les relacions, trobem que aquests discursos continuen adobant el terreny de la desigualtat. Si mirem més enllà d'aquest «miratge de la igualtat», que dilueix qualsevol aspecte diferencial entre gèneres, veurem que la immensa llosa de l'estereotip està encara molt present.

EN LA INFLUÈNCIA QUE EL SOCIAL TÉ SOBRE LES NOSTRES SEXUALITATS, EL GÈNERE JUGA UN PAPER CLAU: DELIMITA EL CAMÍ PEL QUAL HAURIA DE TRANSCÓRRER LA NOSTRA SEXUALITAT

Les carències de l'educació sexual en l'àmbit educatiu

Tot i que vivim en un context social «hipersexualitzat», al mateix temps existeix un tabú a l'hora de parlar obertament sobre sexualitat, sobretot quan ens toca a les persones adultes establir una conversa amb infants i adolescents. Aquesta contradicció explica per què, tot i que l'educació sexual sigui un dret universal, encara fa molta por pronunciar la paraula «sexualitat» als centres escolars, mentre que les paraules «marica» o «fill de puta» se senten a crits de forma quotidiana.

Malgrat les recomanacions d'instàncies internacionals, com l'Organització Mundial de la Salut, per implementar l'educació sexual a la darrera reforma educativa, la llei Wert de 2012 (LOMCE) ni tan sols l'esmenta.¹ La realitat que observem a l'àmbit de l'educació formal és que la possibilitat d'incorporar-la de manera transversal es deixa en mans del professorat, que es troba en aquest tema sense suport ni formació. Si el pressupost s'ajusta o si el sector públic subvenciona, alguns centres opten per externalitzar-la durant el segon cicle de l'ESO —a partir dels catorze anys, quan se suposa

que les persones comencem a ser «actives» sexualment—, encarregant la transmissió de continguts a associacions que ofereixen educació sexual de qualitat, però que malauradament disposen de molt poques sessions per abordar la complexitat de l'àmbit sexual i afectiu.

Aquestes intervencions cohabituen amb altres procedents de l'àmbit sanitari, que acostumen a centrar-se en la prevenció dels riscos biològics: infeccions de transmissió sexual (ITS) i embarassos adolescents. Inclús alguns centres tiren de programes educatius procedents d'empreses de tampons, compreses² o preservatius, que fan xerrades d'una hora i inclouen mostres gratuïtes dels seus productes.

En aquestes intervencions centrades en la prevenció de riscos, que són la majoria, l'esquema que s'acostuma a seguir és: òrgans sexuals, resposta sexual humana, reproducció, ITS, vies de transmissió i, per finalitzar, alguns mètodes anticonceptius. «Nos han dado charlas, pero lo básico: cómo poner condones para no coger ninguna enfermedad, para no quedar embarazada. Y, si se rompe el condón o no lo has usado, hay que tomar la pastilla del día después. Pero siempre nos acaban hablando de lo mismo» (noia de catorze anys, Barcelona).

Focalitzar-se en les conseqüències negatives que es poden derivar de la vivència de la sexualitat no és començar la casa per la teulada? Qui, per la seva socialització de gènere, s'emportarà la por a casa? Si la vivència de la sexualitat es dona en un marc de desigualtat, com poden obviar que nois i noies no es troben en la mateixa posició a l'hora de negociar pràctiques segures i plaents?

Sembla que hi ha un punt cec que no permet explicar per què els esforços en la promoció d'una sexualitat segura no aconsegueixen fer disminuir les pràctiques de risc. Sospitem que aquestes limitacions provenen precisament de difondre l'ús del preservatiu sense qüestionar els mandats de gènere i el model de sexualitat normativa. Principalment, perquè es transmet el model de sexualitat adult i genitocèntric en què la pràctica per excel·lència és el coit heterosexual. Si no qüestionem aquest model, no només estem deixant altres preferències sexuals fora, sinó que estem obviant que és en les joves —i elles ho tenen molt clar— en qui recau la responsabilitat de fer servir anticonceptius, com també recauen en els seus cossos i les seves vides les conseqüències d'un

embaràs. No és casualitat que, tal com relaten, la iniciativa en l'apropament sexual provingui dels nois, però la iniciativa de fer servir el preservatiu recaigui en les noies. Novament, no hauríem d'obviar que la negociació del preservatiu no es fa des de posicions igualitàries.

LA DOBLE NEGACIÓ “NO SÓC UNA DONA” I “NO SÓC HOMOSEXUAL” TÉ UN PES DETERMINANT EN L'ARTICULACIÓ DE LA MASCULINITAT

A més, si ens centrem en els riscos, per què no se'n contemplen d'altres com les violències sexuals, les agressions sexistes, la sexualitat no plaent, la lgtbfòbia i tot un seguit de violències masculistes en l'àmbit sexual i afectiu?

I si provéssim de canviar l'enfocament i, en comptes d'atendre les conseqüències negatives derivades de la cultura patriarcal, anéssim directament a entendre el patriarcat com el principal factor de risc?

Per una educació sexual holística i feminista;
d'infondre por a difondre plaers

Si completéssim amb una mirada feminista l'educació sexual des d'una perspectiva holística, podríem atendre les principals dimensions de la sexualitat de les persones: el plaer, l'afectivitat i l'autocura, tenint en compte les desigualtats de gènere que es donen en cada una d'aquestes dimensions.

Per contrarestar les desigualtats presents, desenvoluparíem estratègies d'aprenentatge diferenciades per a nois i per a noies en un marc d'objectius comuns; així començaríem treballant de forma separada per garantir espais de confiança.

Amb les noies, a la dimensió del plaer, treballaríem l'autoconeixement per contrarestar la imatge social de les vulves com una cosa bruta, el tabú que encara perdura sobre la masturbació femenina, la idea de la inaccessibilitat dels genitals femenins, etc. Així regalaríem miralls que les animessin a explorar-se el cos i a autogestionar-se els plaers, convençudes que qui està connectada amb el seu plaer té més capacitats per

gaudir de la seva sexualitat lliure de violències. Parlaríem molt sobre el cos i com només nosaltres tenim el dret a decidir sobre ell. Potenciaríem aprenentatges per identificar la violència masclista, per resistir a les pressions dels canons estètics, al binomi «estreta-puta» i la resta de discursos que penalitzen la sexualitat. A l'àmbit afectiu, previndríem sobre els mites de l'amor romàntic, sobre el fet d'estar sempre disponibles per a les necessitats dels altres i apostaríem per una cura que comencés sempre per una mateixa.

Amb els nois, treballaríem per una vivència de la sexualitat que giri entorn de l'ètica del plaer compartit i que entengui tot el cos i no només la genitalitat com a font de gaudi. Obriríem una porta que quasi mai s'explora, la de la vulnerabilitat, per explorar els estereotips vinculats a «donar la talla» —la mida del penis—, «el pixa fluixa» —l'ejaculació precoç—, per revelar la part performativa de la seva posició de poder i deixar de representar la masculinitat com una cosa intocable.

SI LA VIVÈNCIA DE LA SEXUALITAT ES DÓNA EN UN MARC DESIGUAL, COM PODEM OBVIAR QUE NOIS I NOIES NO ES TROBEN EN LA MATEIXA POSICIÓ A L'HORA DE NEGOCIAR PRÀCTIQUES SEGURES I PLAENTS?

Treballaríem per desmuntar la cultura del risc com un valor desitjable per la masculinitat, per trencar amb mecanismes com la pressió del grup i les complicitats masclistes, que generen profundes violències a tothom, també als mateixos nois. Reflexionariem sobre com el fet d'entendre el desig com una pulsio irrefrenable produeix agressors i com les violències sexuals —i no sexuals— són sempre responsabilitat de qui les exerceix. Posaríem mil exemples o els que fossin necessaris per desnaturalitzar les desigualtats de gènere i tractaríem d'acompanyar-los per desenvolupar una mirada crítica sobre la masculinitat.

Davant la simplificació dels processos biològics, tractaríem d'abordar la complexitat de l'esfera afectiva, perquè, en l'àm-

bit de la intimitat, el fonamental no és què fem sinó com cada persona ho viu, quins significats atorguem a cada actuació i quins valors, sentiments i emocions entren en joc. Davant el model normatiu de sexualitat, apostaríem per transmetre una visió il·limitada de maneres de viure la sexualitat segons les preferències personals. A una visió positiva de la sexualitat i a la promoció dels drets sexuals i reproductius, afegiríem el compromís per qüestionar els mandats de la feminitat i la masculinitat tradicionals i fomentar la capacitat crítica davant les desigualtats, per obrir finestres més enllà de l'imaginari social i veure que habitar l'espai fora de la norma no només és possible, sinó també desitjable i satisfactori.

En comptes de proporcionar solucions a problemes concrets, ens centrariem a promoure habilitats com l'autoescolta, l'autocura, la presa de decisions, la comunicació i les capacitats de negociació de pràctiques plaents i més segures. L'avaluació educativa passaria per la maduració personal, l'autoconeixement, les capacitats per construir vincles igualitaris i per disposar de la vida pròpia lliurement. ●

1. A la LOE de 2006, s'apostava per la transversalitat i per incloure aquests continguts en l'assignatura d'Educació per a la Ciutadania. La Llei de Salut Sexual i Reproductiva de 2010 assenyalava que ha d'estar al currículum educatiu, però no especifica com.
2. Segons fonts de les mateixes empreses, més de 500.000 alumnes han rebut el programa educatiu «Acerca de ti», un taller d'una hora que inclou mostres gratuïtes dels productes d'Ausonia, Tampax i Evax (de la multinacional Procter&Gamble).

[Sida Studi és una entitat creada l'any 1987 a Barcelona, que treballa en l'àmbit de la promoció de la salut sexual des de l'educació, la formació, la informació i la sensibilització.]

